

GOLKOKO KRISIA

Inguruaren biran. Erreferentziak
eta benetazko interesak

ANDRE MONNOM

Berlingo murrua suntsipenak irensten du 1989ko azaroaren 9an eta, berarekin, mendeetan harro eta zut iraun behar zuela zirudien mundua behera dator. Ekialdeko herriek beren iragana zapuztu egin dute. Mendebaldeak, harrri eta zur, espero ez zuen filmearen garapen azeleratua dauka begien aurrean. Ekialde-Mendebaldearen arteko tentsioa aienatu egiten da. Gerra hotza, iragan ahotsa. Bakearen haizeak laztantzen du mundua.

1990eko abuztuaren 2an, oportzaleak hondartzan beltzarran jarri nahirik, oskarbi ederrean ostotsa lehertzen da. Brusselatik hegazkinez bost ordura dagoen Irakek Kuwait

inbaditzen du. Bapatean, bakeaz gozatzeko aberatsegia den Golkoak erakartzen du planeta osoaren arreta. Larriak eta izuak mundua beren egiten dute.

Ekialde-Mendebaldearen arteko oposizioaren ondoren, Sartalde-Sortaldearena edota Ipar-Hegoarena ote datorkigu? Baina zer gertatuko da hiru erlijio monoteisten, hots, judaismo, kristautasun eta islamismoaren sorlekua izan den eskualdean? Istilu sortu berria, ez ote da nazioarteko krisien serie berri baten lehena izango?

GOLKOKO KRISIAREN AKTORE ZUZENAK

IRAK

**Hainbat gogorapen historiko: Irak, munduko zibilizazio zaharrena-
ren sorburua**

Zaharra bezain goresgarria du Irakek bere historia. Gaurko Irak garai bateko Mesopotamia da, hots, “Ibaien arteko Herraldea”. Bi ibai hauek —bikiak— Eufrate eta Tigris dira eta biek bat egiten dute Irak eta Iranen arteko muga-istilua-
ren zioa den Chatt Al-Arab osatzeko.

Duela sei mila urte jaio zen Mesopotamian munduko zibilizaziorik zaharrena. Gizonek bertan hiriak eraiki zituzten gizonentzat eta tenpluak jainkoentzat. Lehen keramikak sortu zituzten, eta baita lehen idazkera asmatu ere. Beren eskulturek gizon—emakumeen aurpegien ederra isladatzen zuten. Gailurrean santutegia zuten piramide itxurako *zigurat* tenpluek beren erlijio-sena adieraztera ematen zuten.

Geroago, natura eta heriotzaren aurkako gizonaren burruka gorai patzen zuen *Gilgamesh* epopeia, idatzi baino lehenago abestu egingo zuten. K.a.ko 1750 inguruan, *Hamurabiren kodea* izango da, indartsuak ahula zanpa ez dezan, gizonaren justiziak lehenengoz burututako saioa.

Hainbat gogorapen bibliko: Irak, monoteismoaren sorburua

Bi mila urte K.a.tik, Kaldeako Ur hirian —Mesopotamiamen hegoaldean— bizi zen Abraham, Jainkoak deitu eta “utz ezazu zeure herria, zeure ahaidegoa eta zeure aitaren etxea eta zoaz nik adieraziko dizudan herrialdera” (Gn 12, 1) esan zionean. Haran-era iritsi zen, iparraldean, Kanaango herrialdea helmuga zuelarik.

K.a.tik 597an, Nabukodonosor, Eufrate ondoko Babilonia hiriko erregeak Jerusalem konkistatu zuen, erregez aldatu eta kapareak eta artisauak atzerriratu egin zituen (hauen artean Ezekiel profeta). 587an, err esistentziaren hondarrak desegin eta hiria eta tenplua suntsitu zituen, erresuma bereganatu eta populazioa erbestera bidali (Erregeen 2. liburua, 24 eta 25 kap.). Erbestaldi luzea izan zen, pertsiarren Ziro erregearen laguntzaz 539an erbesteratuen liberazioa heldu zen arte (Pertsia da gaurko Iranen antzinako izena), babiloniarrek garaitu ondoren. Erbestaldi horretako profeta handiak Ezekiel, Jeremias eta Isaias izan ziren.

Saddam Husseinen Irak, gaur

1534az gero inperio otomanoaren parte zen Irak. 1920an, turkiarren gatazka aske, britainiar protektoratu (“allégeance”) bihurtzen da. Irakiar Errepublikak 1958ko uztailaren 14eko iraultzaren ondoren sortzen da.

Sirian bezalaxe, Iraken ere, komandoburuak atxilotu egiten ditu arabiar *Errenazimendua* kontsideratzen den Baas alderdiak. Hiru zutabe ditu alderdi honek: arabiar batasuna, estatuaren sozialismoa eta laikotasuna. Saddam Husseinek gobernuazale amorratu bihurtuko du alderdia. Honela, Iraken historia prozesu politikoen, kontuak erabakitzeen eta hilketen sail luze bilakatuko da. Biktimak, berriz, kurduak, komunistak, xiitak, momentuko oposiziokoak. Lehiakide potentzialak, susmagarriak izango dira. Pertsonalitatearen kultuak gailurra jotzen du. Saddam Husseinek ez du jadanik lehiakiderik. Goi-funtzio guztiak eskuratuak ditu. Alderdiak

badu beso armatu omnipresentea. Labur esanik, itogarria benetan bere diktadura.

Irak-Iran gerra (1980ko irailak 22 - 1988ko abuztuak 20)

1979ko uztailaren 16az gero, bere herrian jaun eta jabe, Saddam Husseinek 1980ko irailaren 22an Iranen aurkako gerrari ekiten dio. Muga inguruko hainbat istiluren eta Chatt Al-Arab-en subiranotasuna errebindikatzearen ondoriozko erabakia da.

Halaber, arabiarren nagusigoa finkatzea nahi du arabiarra ez den Iranen indarra ahultzeko, honek ere eskualdeko hegemonia nahi bait du. Baina, bereziki, kutsadura-mehatxu da Iran Irakentzat, 1979ko otsailaren lehenengoan, Jomeini ayatola Teheranera iritsi orduko —Sha eroriz gero— Iran berehalaxe deklaritzen bait da islamiar errepublika. Honek xiismoaren lehentasuna aldarrikatzen du mundu musulmanaren baitan eta iraniarrei eskatzen die burruka dezatela beren erlijioaren garaipena eskuratu arte, inolako kontzesiorik egin gabe bestelako joerak dituzten musulmanei ezta islamiar herrialdeetako ateoei eta ezta Mendebaldeko gidariei ez Ekialdekoei ere. Honela bada, Irakek, erregimen *laikoak* harturik, bere populazioan %60 ditu xiitak. Beraz, bada arrisku handirik populazioar en gehiengoak iraniar xiismoaren arrakastari jarraitzeko. Errealitatean, irakiar komunitate xiitak entzungor egin die Irandik jasotako deiei, hots, Saddam Husseinen erregimen laikoaren aurka saiatzeko deia.

Irakiar armadaren garaipen batzuen ondoren, derr ota aipagarriak ukan zituen Iranen eskutik, honen erresistentzi ahalmena gutxietsi zuelako. Baina Jomeinik, Saddam Hussein eroria ikusi gogoz, gerra honi amaiera emateko irakiar proposamenak arbuiatzean datzan okerra burutuko du, 1988ko abuztuaren 20 arte iraungo duen gerraren amaiera arbuiatzea alegia. Gerraren balantzea biziki astuna izan da: zortzi urteko gerra, 1.200.000 hildako, iraniar galerak hiru bider Irakenak baino handiagoak. 50 eta 70 mila milioi dolar

xahutuak armak erosten. Herrialde bakoitzak 100 mila milioi dolar inguru beharko ditu bere eraikuntza mamitzeko. Eta gainera gerrak ez du eman garaile onetsirik. Labur esateko, gerra garestia eta alferrikakoa.

Mendebaldearen sostengua Iraki

Irak izan al da Iranen aurka garaipena lortu duena? Ez al da, areago, Mendebaldeak lortu duela Irakek gerra ez galtzea? Egia da Saddam Husseinek hornitu dituela tropak. Baina, esan behar da, nazioarteko koalizio indartsu batek finantziatu duela bere gerra-esfortzua 2.400 mila milioi franko belgaren balioko laguntzarekin eta bere arerioa ekonomikoki asfioxiatuz.

Estatu Batuek Iran zuten Ekialde-Erdian Mendebaldearen presentzia eta indarraren oinarrietako bat, beste biak Israel eta Saudi Arabia izanik. Sharen erregimena babestu zuten, diktadurazko erregimena, helburutzat bere herriko ohiturak eta kultura aldatzea zuen diktadura, herria Mendebaldeko ekonomiei sendo lotuz. Baina kulturak, kasu honetan islamismoak, erabat antinazional eta herriaren aurkakotzat kontsideratuz, arbuiatu egin du mendebaltze-saioa. Estatu Batuek, orduan, oinarri hau galdurik, Iraki eutsi zioten asmorik jatorrenarekin.

Sovietar Batasuna bera ere beldur zen Irango islamiar iraultzaren suak ez ote zituen hartuko bertako errepublika musulmanak. Aipatu behar da SESBeko 50 milioi musulmanak laster 80 milioi izango direla eta guztien multzoak populazioaren bostena gainditu egiten duela.

Gertaera hauek baino askoz lehenago, Frantzia benetan Iraki atxekia aurkitzen zen, Frantziak aliatu ekonomiko eta estrategiko apartekoa zuenez gero.

Golkoko arabiar Subiranoek laguntza handia eskaini zioten Saddam Husseini Teherango xiiten beldurraren eraginez, hauek ez bait zuten izkutatzen petrolioan finkaturiko monarkia aberatsez beste egiteko asmoa.

Honela, Jordaniaren ekonomia irakiar armadaren atze-basea izateak garatu du, kasu honetan.

Libanon, Aun jenerala, Siriaren aurkaria berau eta baita honek Beiruten babesten zituena ere, irrikitzen egon ohi zen behar zituen armak Bagdaden aurkitzeko.

Irakek bitartean adiskide zituen Marokko, Egipto eta Saudiar Arabia, hots, Mendebaldearen aldeko bloke kontserbadorea, baina ez Estatu erradikalak: Siria, Libia, Aljeria eta Hego-Yemen.

Beste herrialde batzuek benetako etsaigoa adierazi diote Iraki, besteak beste, nazioarteko terrorismoa sustatzen zutenaren susmoa zutelako.

Lehenik Israel izan da Amerikari erositako armak Irani saldu diona, honen etekinekin Nikaraguako *contra* antisan-dinistari eusteko. Hauxe izan zen *Irangate* eskandaloa.

Siriako Hafez el'Assad lehendakariak Saddam Hussein bere lehiakide jotzen du, bakoitzak izan nahi bait du *Baas* alderdiaren gidari eta bere proiektuaren bideratzaile.

Azkenik Britainia Haundia, inguruetako jaun eta jabea 1958 arte. Thatcher andreak beti harro erakutsi zuen Saddam Husseinekiko tinkotasunik sendoena.

Munduko herrialderik gehienak, beraz, Iraken alde eta Jomeiniren aurka agertu ziren. Zortzi urteko gerra honetatik Irak benetan unatua atera zen, gerra ez galtzea Mendebaldearen laguntzaz izan zelarik. Eta hara etsaigoak amaitu eta apenas bi urtera, Saddam Husseinek, bere herri odolustua-ren buru, 70 mila milioi dolarreko zorraren zamapean, non inbaditzen duen eta bereganatzen Kuwait. Nola interpretatu behar da hau?

IRAKEK KUWAIT ANEXIONATU (1990 ABUZTUAK 2)

Kuwait ñimiñoa, aberatsa eta eragabea

Irak eta Saudiar Arabiaren artean kokatzen den emirgoa da Kuwait eta pertsiar Golkora jotzen du. Apenas den Walonia baino handiagoa: 18.000 km² inguru; gero, 5.700 km²-ko

“eskualde neutroa” hegoaldean, emirgoa Saudiar Arabiatik bereizten duena eta 1970ean bi herrialdeen artean banaketa administratiboaren objektu izana.

Bi milioi biztanle ditu eta hauetatik 820.000 bakarrik kuwaitiar. Gainerako populazioa atzerritarrek osatzen dute: petrolioaren sektorean enplegatzen diren 3.000 amerikarrek, 4.600 britainiarrek, petrolioaren industrian eta hainbat negozioetan ari direnek. Askoz gutxiago dira frantsesak, alemanak eta italiarrak. Komunitaterik sendoena palestinarrak osatzen dute, 400.000 inguru izanik. 50.000 egiptiarrak irakaskuntzan ari dira bereziki. Inbasioaren aurretik, bertan ziren 60.000 irakiar, 100.000 indiar, 85.000 pakistaniar, 70.000 srilankar, denak eraikuntzan eta zerbitzuetan lan-eskuaren erreserba izanik. 60.000 filipinar, gehienak nes-kame.

Kuwait arrantzatik eta perla-industriatik bakarrik bizi izan da ia, baina petrolioak aldatu du herri honen bizimolde ekonomikoa. 1938an aurkitua eta 1946an ustiatua, hamar urte geroago petrolioaren prospekzio sistematikoa burutu zuten Ekialde Hurbileko petrolio-sozietateek. 1971an, Kuwait munduko 7. petrolio-produktorea zen. Eskualde neutroko petrolio-guneak erdizka banatzen dituzte Kuwait eta Saudiar Arabiak. Ekialde Hurbileko Estaturik aberatsenetakoa da Kuwait. Bere produkzioaren 2/3 Europara esportatzen du eta honela garrantzi ekonomiko mundiala eskuratu du.

Finantzi inperio erraldoia

1980an, petrolioaren produkzioak eguneko 1,3 milioi upela lortzen zuen (upela = 158,8 litro) eta errenta 18 mila milioi dolarrekoa zuen. Errenta hau moteldu egingo du produkzioaren eta prezioen beherakadak, 1987an 5,4 mila milioi dolarrera jaitsiz. Baina Kuwaitek 92 mila milioi upela ditu petrolio-erreserbatan eta munduan bigarren lekua gordetzen du Saudiar Arabiaren hurrengo. Burganeko petrolio-putzu bakarra bigarrena da garrantziz.

Kuwait izan da lehena, prospekzioen ondoren, petrolioan inbertitu duena Kuwaiten eta munduan ere, “putzutik ponpara” banaketa lortu duelarik —garraio eta birfinketa barne—. 1983an, bere produkzio osoaren bi heren komertzializatzeko gauza zen banaketa-sare propioa erdietsia zuen (6.000 hornitegi Q 8) eta baita Europan egunean 135.000 upela birfintzeko gaitasuna ere.

Kuwaitiar Estatuak, Al-Sabah familiak alegia, bere petrolio-etekinak industrian, altzairuaren eremuan eta nekazaritzan berrinbertitu ditu, bost kontinenteetan. Bere akzio-kartera 100 edota agian 200 mila milioi dolarrekoa uste da.

Kuwaitiar ondasunak dira mundu osoan ongien kudeatuak. Operazio guztiak KIO (Office koweitien d'investissement) erakundeak bideratzen ditu. KIO bilakatu da 1990ko abuztuaren 2ko inbasioaz gero, benetako *gerra-altxor* baten jabe legal bakar, 100 mila milioi dolarreko izugarritzko altxorren ena, Mendebaldeko finantzi zentru handi guztietan kokaturik. 1990eko abuztuaren 2an, Ali Khalifa Al-Sabah xeikeak, finantzi ministrari kuwaitiarrak, gutun ziurtatu eta berme legal guztiez horniturikoa egin zuen Estatuaren ondasun guztiak KIOri transferitzeko, sinadura bere lehendakariari emanaz. Transferentzia hau behar bezala erregistratu zuten ondasunak blokeatu baino lehen Mendebaldeko gobernu guztiek. Halaber kontserbatuko du gobernuak erbestaldian ondarearen multzoa jagoteko eskubidea.

Kuwaitek Mendebaldean dituen inbertsioetatik lortzen duen errenta askoz handiagoa da, behar bada bikoitza, petrolio saltzetik lortzen duena baino. Kuwaitek OPEPen dituen ordezkariak ez dute inoiz onartzen prezioa igo erazteko petrolioaren produkzioa jaitea nahi duten herrialdeen jarrera, hala nola Irak eta Iranena. Mendebaldeko talde kapitalisten akzionista direnez eta, beraz, dibidenduak jasotzen dituztenez, ez daukate zer irabazirik *petrolio-karak* berri baten ondoriozko Mendebaldearen hondamen ekonomikoarekin.

Ukantsuen gizartea

Kuwaitiar hiritarrek, populazioaren %42ek, munduko errentarik altuena dute. Abantail-sail handia dute gozagai:

irakaskuntza doan, osasun-kostu guztien kargarik eza, hainbat prestazio etxebizitza, lanbide, jubilazio eta abarretarako. Biztanlego autoktonoak badu, beraz, interesik Estatuarekin eta bere erregimenarekin identifikatzeko.

Gutxiengo ukantsu honen alboan, langile etorkinen jendetza bizi da. 1948az gero iritsi ziren lehenengoak palestinarak izan ziren, ekonomiaren garapena bultzatu dutenak. Ez dute etxeratzeko posibilitaterik, israeldarren eta arabiarren arteko gatazka dela eta. Beste hainbat etorkin egiptiarrak eta iraniarrak dira: 1980ko hamarkadaren iritsieran hasiko da asiar herrialdeetako etorkinen uholdea: indiarak, pakistaniarrak, srilankarrak, filipinarrak, politika aldetik arrisku gutxiagokoak eta soldatarenetik ez hain zorrotzak.

KRISIAREN SORBURUAN

Aspaldiko lurralde-arazoa

Istiluaurren urrutiko zioa lurralde-arazoa da. Inperio otomanoaren suntsipenak muga nahikoa arbitrarioak sortu zituen. Badirudi kolonizatzaile ingelesak Irak itsas-potentzia ez bilakatzea zutela helburu. Hain zuzen ere, ez zaio eman Pertsiar Golkora sarrera zuzenik Basoraren portuko sarbideak Chatt Al-Arab-etik barne babes zitzan. Irakek ez du inoiz Iranengandik anomalia hau ezabatzeko muga-aldaketarik lortu. Kuwaiteko erregetiar familia ere ez da inoiz gogo onez prestatu mugak zuzendu eta Iraken eskaerak onartzeko. Golkorako sarbidea menderatzen duten Boubiane eta Warda irlak akuratzera oraintsu adibidez. Honi darraikio, beraz, irakiar herriaren baitan mamituriko frustrazio-sentimentu sakona. Saddam Hussein pozik zitekeen bi irla hauek inbaditu eta lehorreko muga bortxaz zuzentzeaz, bertan Rumeilda petrolio-gunea inkluditu asmoz. Nazioarteko ondorioak ekar ditzakeen krisiarekin ausartu bada, garapen gaiztoak ukan ditzakeen krisia lehertu badu, *zerbait gehiago* bazegoen seinalea.

Statu quo ekonomiko eta politikoa kuestionatzea

Helburu politiko zehatza zuen beren petrolio-salmentaren kopurua eta prezioa dominatzeko arabiar herrialdeek 1973an hartu zuten erabakiak: arabiar eta israeldarren arteko gatazkaz mundu osoaren eritzia iratzartzea eta Mendebaldeko herrialde kontsumitzaileak Israeleko zuzendarien baitan presioa egitera bultzatzea, NBERen erabakiak aplikatu eta Israelek 1967az gero bereganaturik dituen lurraldeak bertan behera utz ditzan.

Orduz gero, Ekialde Hurbileko *statu quo* ekonomiko eta politikoak geroz eta okerragoa dirudi arabiarrentzat eta onuragarriagoa Israelen hedakuntzarentzat. Honela, hain zuzen ere, benetan adoretsu agertzen du bere burua, palestinar lurraldeetan Sovietar Batasunetik etorriko den juduen komunitate jendetsua kokatzeko duen asmoa dela eta.

Mendabaldeko herrialdeek ongi baino hobekiago ulertu dute Irakek Kuwait inbaditzeak nola bertako hala nazioarteko herrialdeek gozaten duten *statu quo*-aren iraulketa dakarrela. Erraz ulertzen da, beraz, beren errakzio bizkor eta sendoaren neurrigabetasuna, nola Ekialde Hurbilean hala areago ere, azken urteotan behin eta berriro gaur bere alde agertzen direnek iraindua izan den nazioarteko zuzenbidearen izenean hartua.

NAZIOARTEKO ZUZENBIDEA DEFENDATZEA?

Golkoko krisiak sortu duen erreakzioak, ikuspegi etiko batetik, itxaropenaren ekarle lirudike. Baina maiz aski bote-rearen sorburu eta helmuga dirua eta armak dituen mundu honetan, hara non Estatuek ia aho batez nazioarteko zuzenbidea aldarrikatzen duten eta orobat Nazio Batuen erabakiak, Golkoan bakea eta justizia ezarri asmoz.

Aldarrikapen eder hauek, ordea, herrien gogora hainbat eta hainbat gertaera dakarte, aipatu aldarrikapenak gabe,

historiaren ziega ilunean ahantzirik geratzeko arriskuan leudekeenak. Batzuek azpimarratzen dute, eta ez arrazoirik gabe, dei patetiko eta birtutetsu hauek sineskorragoak lirajtekeela Golkoko beren ekintza bizkor eta sendoa legitimitatez jazteko gaur aldarrikatzen dituzten printzipioak eur ek berek behin eta berriro ez balituzte ohondikatu.

International Herald Tribune egunkari amerikarrak, Kuwait inbaditua izan baino bi egun lehenago, Estatu Batuetan “nazioarteko zuzenbidearekiko erdeinu-jarrera” garatzea deitoratzen zuen. Eta bide batez Kanbodia, Grenada eta Panamako interbentzio armatuak aipatuz, autoreak berak, “Washingtonen (eta areago ere), nazioarteko zuzenbidearekiko begirunea atzerri-politika berri baten zutabe bezala berrezarria izatea” eskatzen zuen.

NBE-REN ORRI IHARRAK

Saddam Husseinek zuzenbidea hautsi du eta Kuwait eskuratzean piratakeria jauki du. Baina ez da lehenengoa eta ezta bakarra ere, lege-haustek egiten.

1974ean, turkiar indarrek Txipren lehorreratu eta irlaren iparralde gehiena menderatzen dute. Urte berean, Irango Shak Tambo irlak okupatzen ditu. 1979an, Sovietar Bata-suna Afghanistanen sartzen da. Siriak Libanoren bi herenak hartzen ditu 1978az gero. Israelek Libanoren hegoaldea okupatzen du 1979an eta Golan bereganatzen 1981an.

NBEren Segurtasun-Kontseiluak orri hil bihurturik geratu den erabaki-sail handia du harturik. Baliogabeko eta ondoriogabekotzat deklaratuak ditu Israelek Jerusalem buruz 1947az gero hartu neurriak, hala nola 1948an hiriaren alde modernoaren usurpazioa eta 1967an alde zaharraren. Okupazioak eta anexoioak Israeli okupatzailearen estatusa ematen diote boterea *de facto* aplikatzean, legaltasunik gabe. Honezaz gainera, Israel kontraesanean aurkitzen da nazioarteko legearekin eta 1949ko Genoako konbentzioaren ekin, honen sinatzailea izanik, arabiar bizilagunen erauzketa, hauen ondasunen konfiskazioa eta kolonizazioa direla eta.

1967az gero, NBEk espreski eskatu dio Israeli 1967an okupaturiko lurraldeak uztea —Jerusalemeko hiri zaharra barne— 1948 eta 1967an botatako palestinar errefuxiatiei itzultzen uztea, okupaturik dauzkan lurraldeetan ezarri dituen koloniak desmontatzea —Jerusalem barne— eta kolonia berririk ez antolatzea.

NBEren 1980ko abuztuaren 20ko 478. erabakiak zentsuratu egiten du Jerusalem *Israeleko hiri eternal* aldarrikatzen duen *lege nagusia*. Misio diplomatikoak ezarri dituzten Estatu guztiei, berriz, Hiri Santutik joatea galdatu die Segurtasun-Kontseiluak.

Israeliek ez ditu batere aintzakotzat hartzen NBEren erabakiak. Hemen berriro ere, indarra lege. Israel leporaino armatua aurkitzen da, Estatu Batuei esker, honek urtero hiru mila milioi dolarreko laguntza ematen diolarik. Amerikar gobernua Estatu Batuetako juduen *lobby* boteretsuak bortizki ikaratua dauka eta ez dio inolako presiorik eragiten Jerusalem eta Segurtasun-Kontseiluari, bere ordezkariak sistematikoki ezartzen bait du betoa Israel santziopean ezarriko lukeen edozein erabakiren aurrean.

Washington Israelen eskaeren menpean aurkitzen da erabat, israeldar eta palestinarren gatazka dela eta. Menpekotasun honek kritika ugari sortarazi du, eta batzuk, juduen beraien ahotik gainera. Hona hemen, adibidez, Nahum Goldmann-ek, Munduko Juduen Kongresuaren lehendakariak zera zioena: “Azken urteotan Israelen aurrean amore gehiegi ematearekin, Amerikak ez bakarrik ez diola Israeli mesederik egin, baizik eta, luzarora begira, kaltea dakarkiola segurtatzen dut”.

Estatu Batuek ez dute Israel atsekabetu nahi eta Europak ere ez Estatu Batuak. EEEdo herrialdeen jarrera dezepzionagarria eta faltsua da. Israeliek nazioarteko zuzenbidea nabarmenki hautsi duela eta, alde edo aurkako mozioa bozkatu behar denean, inoiz ezezko boturen bat ematen dute, baina gehienetan abstenitu egiten dira. Nazioarteko arazoetan gisa horretako morrontza erakutsiz, Hego-Amerikak bezalaxe, Europak ere ezin izango du bere nortasuna aurkitu. Tesuinguru orokor honetan erraz neur daiteke 1990eko urria-

ren 8ko astelehenean, Jerusalemeko mezkiten lautadan hogeitabat palestinarren sarraskian zetzan gertaera dramati-koaren zenbatekoa.

1990eko urriaren 8ko astelehen goizean, burruka latzak izan ziren israeldar eta palestinarren artean Jerusalemen. Hogeitabat palestinar hilik eta ehundik gora zauritu gertatu ziren, batzuk oso larriki. Gertaerak munduaren eritzia asal-datzen du, arabiar mundua harri eta zur geratzen da eta anti-irakiar koalizioa egoera aski erakaitzean aurkitzen da. Jerusalemeko israeldar alkatearentzat hiri hau “batu” zen 1967ko urteaz gero bertan jazotako buruz buruko aurkake-tarik latzen eta odoltsuena izan da. Gertaera honek indarrez harrotzen du Estatuek nazioarteko zuzenbidea eta Nazio Batuen erabakiak aintzakotzat ez hartzearen arazo larria.

IZKUTUKO AKTOREA: PETROLIOA

KUWAITEN ALDE... ALA TEXACOREN ALDE HILTZERA?

“Mendebalde industrialduarentzat bidezko prezioan petrolio-iturri ziur eta egonkorra segurtatzea da Estatu Batuen interesik nagusi eta berebizikoena Golkoko krisian” izan zen M. Zbigniew Brzezinski, Carter lehendakariaren kontseilari-ohiak *Washington Post* egunkarian idazten zuena.

Horra gu abisuan jarriak! Golkoan aurkitzen diren ameri-
kar soldaduak eta besteak nazioarteko zuzenbidea defenda-
tzeko eta NBEren erabakiak bete arazteko al daude?
Washingtonetik telegidaturik, NBEren mobilizazioak biltzen
dituen estatuek lehenagotik ez dituzte batzuetan NBEren
erabakiak errespetatu eta ez dute, krisi honi irtenbidea
aurkituko zaionean, aipatu erabakiak aplikatzeko asmorik:
Turkiak Txipre okupatzen du, Siriak Libano, Israelek Golan,
Jerusalem eta Palestina.

Saudiar Arabian esku hartzeko erabakia horren bizkor
hartu eta erantzun militarra horren masiboa izan bada, jo-

koan interes ekonomiko eta estrategikoak daudelako izan da. Estatu Batuak mehatxupearan zeuden, munduko petr olio-produkzio osoaren laurdena kontsumitzen dutelako eta erdia inportatu beharrean aurkitzen direlako. Petrolioaren gaurko hornidura-sistema defendatu eta mantentzeko dago Golkokan amerikar armada, Saudiar Arabia ukitua balitz bertan behera ereriko bait litzateke aipatu sistema.

Estatu Batuak, gatazkari irtenbidea aurkitu ondoren ere, ez ote dira bertan geratuko, Golkoko kontrol politiko eta militarra zaindu eta hornidura iraunkor eta merkea segurtatzeko? Galdera ez da batere ezegokia!

GOLKOAN DENARI PETROLIOA DARIO

Golkoko krisia, petrolioaren krisia! Golkokan denari dario petrolio. Irak, hirugarren petrolio-esportatzailea, zorrez habaildua aurkitzen da Iranen aurkako bere gerra luze bezain alferrikakoaren ondoren. Petr olio-produkzioa eta prezioa menderatzeko, beste herrialde bat inbaditzen du, Kuwait, beste petrolio-esportatzaile nagusi bat, aberatsa gehiago ezin, eta prezioa igotzeko interesik ez duena.

Irak bere punturik ahulenean —petrolio-errentan— astintzea erabaki dute Nazio Batuek: enbargoa alegia. Irakek Iranen bitartez nahi izan du enbargoa baztertu ahalik eta gehian iraun ahal izateko eta tentsioa sortzeko. Halaber, eskualdeko petrolioguneak ezandarazi eta instalazioak airean botatzea mehatxatzen du.

Petrolio da, hain zuzen ere, Mendebaldearen punturik sentikorrena. Blokeoak Golkoko esportazioen herena paralizatzen du. Gerra-mehatxuek prezioak gora jotzera bultzatzen ditu espekulatzaileak. Eta krisiak, hasi eta sei hilabeteren buruan, gordinaren kotizazioa bikoiztu egiten du, kolokan ezarriz mundu osoko hazkunde ekonomikoa.

Energiaren Nazioarteko Agentzia biltzen da. OPEP aparteko bileran batzartzea eskatzen da. Washingtonen eta areago ere bai, energi ekonomiaren neurriak prestatzen dira. Mendebal-

deak lortuko ote du 1973 eta 1979ko krisiak bezalako beste petrolio-krisia ekiditea? Mendebaldarrek beren buruak zigortzen dituzte irakiar kanilak istean.

Azken finean, joko politikoen atzean, Golkoan gertatzen dena eragin handia izango du urre beltzaren etorkizunean.

PETROLIOAREN BENETAKO BIKTIMAK

Golkoko krisiak baditu jadanik bere biktimak: petroliorik ez duen hirugarren mundua eta Europako ekialdeko herrialdeak. Petrolio-kontsumitzaileak diren herrialde guztiei astunagoa egingo zaie petrolioaren faktura. Herrialde aberatsek —Japoniak, Mendebaldeko Europak eta Estatu Batuek— hartuko dituzte, dudarik gabe, energi ekonomiarekiko neurriak eta energia alternatiboak garatuko dituzte.

Baina zoritxarrekoak petroliorik ez duten Afrika eta Latin-Amerikako herrialdeak eta Ekialdeko Europa. Behar duten petrolio garestiago ordaindu beharko dute. Munduko ekonomia moteldu egingo denez, beren lehengaien errentak beharpena jasango du. Duten zorraren zerbitzua ordaintzeko behar dituzten dibisen bolumena murriztu egingo zaie, Afrikarentzat bakarrik 100 mila milioi dolarreko zorra. Petrolio-produktoreak diren afrikar herrialdeek bakarrik, hala nola Nigeriak eta Angolak eta Latin-Amerikan Mexikok eta Venezuelak ikusiko dute beren errenta hobetzen eta krisi honetatik abantailak lortu ahal izaten.

Beste herrialde batzuk, hala nola Tantzaniak, gosea eza-gutzeraino izango dira ukituak. Brasil eta Argentinak laster ezagutuko dute egoera kritikoa. Kuwaitiar “kanilak” istek kolpe latza emango die Asiako herrialdeei. Pakistanek, adibidez, Kuwait zuen bere petr olio-produktu guztien hornitzailea, preferentziazko tarifak aplikatuz. Petr olio garestiago erostera beharturik, urtero 200 milioi dolarretan haziko da petrolioaren bere faktura.

Marokkorentzat ere larria izango da egoera eta orobat Saharaz hegoaldeko herrialdeentzat, Indiarentzat, Filipina-

sentzat. Benetako beste biktima bat: Ekialdeko Europa. Sovietar Batasunak adierazia zien demokrazia berriei 1991ko urtarrilaren lehenengoaz gero, soviatar petrolioa dolarretan ordaindu beharko zutela eta munduko merkatu-pr ezioan. Upelaren prezioak lainotara jo baino lehen ere, err eforma honek berak bakarrik %90etik %120ra bitartean egingo bide dute beren petrolio-faktura astunago. Beraz, *shock* bikoitzari aurre egiteko etsirik daude.

Honi erantsi behar zaizkio herrialde batzuek jasango dituzten irabazpide gehigarrien galerak, hala nola Egiptok, Pakistanek, Sri-Lankak, Filipinasek, hau da, Iraken edo Kuwaiten zeuden langileak atzera itzultzean, hauen bidez sartzan ziren dibisak galdu egingo dituztelako. Pakistanen, sarrera hauek 1,8 mila milioi dolarrekoak ziren urtero. Afrika, Asia eta Latin-Amerikako herrialde askorentzat, Golkoko krisia, dituzten egoera politiko ezegonkorrei erantsirik, sorgotasun ekonomiko iraunkor baten kausa izan daiteke.

KRISIAREN ONURADUNAK

Golkoko krisiak biktimak sortu ditu, baina batzuentzat oparia da. Luxenburgon, hornitegiko gasolina-litroa 10 franko merkeagoa dago Belgikan baino. Botere publikoak gasolina-prezioari “accises” deitu tasak eransten dizkio. Gure herrian, gasolina-litro bakoitzak estatuari gutxienez 21 franko aportatzen dizkio, %25eko BEZa erantsirik. Hala ere, belgikar Estatuak, beste herrialde kontsumitzaileek bezalaxe, ikusten du bere petrolio-faktura hazten ari zaiola. Galerak irabaziak neutralizatzeko arriskua dago.

“Merkatu libreko” espekulatzaileak

Prezinoa eratzeko modua da aski garbi agertzen ez dena. Logikaren arabera, hornitegiko gasolinaren prezioa finkatzeko aski litzateke petrolio gordinaren erosketa-prezinoa hartu —produktoreari ordaintzen zaiona, alegia— eta honi garraio eta birfinketarena, aseguruena, estokaldiarena eta etekin-

-margenarena eranstea. Ba, ez! Petrolio-produktuen prezioa *merkatu librean* petrolioaren kotizazioak zehazten du. Guk aingeruki uste izaten dugu *merkatu libre* hau petrolioia saldu eta erosten den merkatua dela. Baina ez, petrolio-ttanta bat ere inoiz ikusi ez eta *petrolio-materiaz* interes apurrenik ere ez duten pertsonak petrolio-prezioaren igoera eta beherakadez espekulatzen dute eta burtsan erabakitzen da. Beren ardura bakarra dirua irabaztea da. Igoera espero duen erostle-espekulatuak epera erosten du prezioa baxua denean (hain zuzen, bertan kantitate bat ordaintzen du, %10 adibidez) eta epemuga baino lehen berriro saldu egiten du kotizazioak altuen daudenean. Prezioen beherakada espero badu, oraindik ere ez duen merkantzia epera saltzen du, berriro epemugan eta prezio baxuagoan erosteko. Beraz, ez gara ari *petrolio-materiaz* baizik eta *petrolio-paperaz*. Benetako etekin-iturria da, baina galdetzekoa da ea ez al den eskandalagarria kontsumitzaileari ezartzen zaion prezioa espekulatuak erabakitzea.

Petrolio-konpainiak

1990eko irailak 7an, telebistako emanaldi batean, Volk-sunie ministrordeak, Hugo Schiltz-ek, petrolio-konpainien *gain-etekin lotsagarriak* salatzen zituen. Petrolio-konpainiek ez dute petrolioia *merkatu librean* erosten. Kontratuak dituzte herrialde produktoreekin. OPEPek ezarritako prezioan erosten dute, azken hilabeteotan apenas aldatu den prezioan, upela 18-21 dolar inguruan. Eurek, ordea, *merkatu libreko* prezioan saltzen dute, 40 dolar inguruan. Konpainiek petrolioia OPEPen prezioan erosten dute eta *merkatu librekoan* saldu.

Egia esan, 1973ko petrolio-krisiaren ondoren, bada gobernuaren eta petrolio-konpainien artean halako kontratu-programa bat. Kontratu honek produktu-kategoria bakoitzarentzat salmentarako prezio maximoa finkatzen du, produktu birfinduen Rotterdameko *merkatu libreko* prezioa oinarritzat harturik. Kontratuak funtzionatzeko, prezio honek benetako prezioaz oso bestelakoa izan behar du. Beraz, kon-

tratu-programa honek ez dirudi gaur aplikatzen denik. OPEPen erreferentzi prezioa abuztuaz gero eguneratu ez denez, Ministeritza eta Petrolio-federazioa ados jartzen dira ordezeko erreferentzi prezioan. Baina hau ez al da arbitrarioa eta kontrolatu ezinezkoa?

Kainoi-merkatariak

Govachovек ekindako distentsioaren hasieran, soviatar goi-agintari batek zien amerikarrei: “Zuei txarkeria bat egi-tear gaude, etsairik gabe utziko zaituztegu”. Eta egia izan da politikoztat, baina egiagoa oraindik arma-merkatariantzat. Ekialde eta Mendebaldearen arteko gerra hotzaren amaiera ameskaiztoa da munduko arma-merkatariantzat. Gastu militarrek estabilizatu egin dira 1986 eta 1987an eta murriztu 1989 eta 1990ean. Sovietar Batasuna prezio eustezina ari da burutzen desarmearen alde, dozenaka urteetan armamentu-karrera probokatu duen giza energia eta dirutzaren lorrin lotsagabeak haserratu duen eritzi publikoaren benetako atseginerako.

Gainera, Hirugarren Mundua ez da jadanik arma-industriaren bezero pribilegiatua. Eromena izan da Iparraldeko herrialdeek 70eko hamarkadan Hegoaldeko herrialdeei saldu zieten arma-saila! Baina Hirugarren Munduko miseria hazkorrak sentikorki murriztu du merkatua. Zorionez (!) Irak-Iran gerra ezin egokiago etorri da, biei momentuz 250 mila milioi dolarren balioko arma-saila saldu ahal izateko. Halaber izan zen arma-merkatariantzat benetako katastrofea 1988an Iran-Irak gerra itzaltzea.

Esperantza berriro jaiotzen da, ordea, Golkoko istilu berriaren ondorioz. Konplexu militar-industrialaren erantzuleak lasaitu egiten dira. Urriaren 2an François Mitterrandek ekin eta George Bushek izugarrizko zuhurtziaz err eleboan harturiko *bake-logikak* ez zien alaitzeko batere biderik ematen. Naifkeria ezin biziagoak joa egon behar du *lobby* industrialak goi-erantzule politikoen baitan inolako presiorik ez dagiela uste izateko.

ONDORIOA: JUSTIZIAZKO LOGIKA

GEORGE BUSHEN SUMINDURA

Ulertzekoa! Hain luzaroan Mendebaldearen bihotzeko ninia izan den Saddam Hussein Estatu Batuetako lehendakariaren ustetan Hitler berri bilakatu da. Kuwait bereganatzen du. Munduko petrolio-portzentaia handienetakoa bil dezake bere eskuetan. Nazioarteko zuzenbidea err espeta-tzeari uko egiten dio eta baita Nazio Batuen erabakia aplika-tzeari ere. Bere arerioak senetik ateratzen ditu bahituak era selektiboan libre utziz eta oraindik beste lau mila mende-baldar dauzka gogoz kontra atxilotuak Iraken eta Kuwaiten. Ez ote du eskualde osoa hankaz gora jarriko eta nazioarteko terrorismoa bultzatuko?

ARABIAI HERRIEN SUMINDURA

Arabiar hiritarrek ez diote Saddam Hussein aparteko onespelik. Ez dute onartzen Kuwait inbaditzea, ezta irakiar erregimena ere, demokraziaren uko hutsa delako eta ezta herri kurduaren genozidioa ere. Eta hala ere, beren ustetan, Saddam Husseinek sinbolizatzen du aldaketa, *statu quo* higuingarriaren haustura. Ia aho batez hartzen dute ameri-
karren aurkako jarrera, Golkoan petrolio-jauntxoek eta kainoi-fabrikanteen ordenua ezarri nahi dutelako.

Petrolio-monarkia aberatsen aurkako beren etsaigoa txit hedatua dago. Emir ultraberatsek Mendebaldean inbertitzen dute eta Côte d'Azur-eko kasinoetan milioi bat dolar gal-tzeak ez die burukominik ematen. Arabiar herriak ez daude prest malko bat bera ere isurtzeko aipatu erregimenen alde. Kuwaiteko langile inmigratuen zortea ez zen jadanik desira-garria, nahiz eta jatorrizko herrietakoa baino hobea izan.

Nazkatuta daude nazioarteko zuzenbidea eta Nazio Batuen erabakiak era selektibo lotsagarrian aplikatzen direlako. Arra-zoiez oroiteratzen dute Palestinako arabiar herriaren alde

Nazio Batuek hartutako erabaki ugarietako batek berak ere mendebaldarren baitan ez duelako hunkipen nimiñoenik ere sortu edota santzio ebentualen bat aplikatzeko asmorik ere, ezta palestinar krisia erabakitzeko interes kaxkarrenik ere

Leporaino nazkatuta daude teorian askatasun eta demokraziaren printzipioen bozeramalea den Europa Ekialde Hurbilean beti eta kondiziorik gabe Estatu Batuekin lerratzen dela ikusteaz. Anomalia historiko hau azpimarratzen dute: herrialde zapalduen liberazio nazionalak nonahi zabaldu dituen XX mende honetan Palestinako arabiarrek Israeleko Estatuaren hegemonia militar, politiko eta ekonomikoa onartu beharrean aurkitzen dira, beraiei dagozkien lurraldeetan legearen aurkako inplantazioak eginez, israeldar kolonoz biztanletutako kolonian eraikitako Estatuaren hegemonia, laster Sovietar Batasunetik emigratuko duten ehun mila judu baino gehiagok apoiatuko duten hegemonia. Eta honi jokabide indibidualen ordainetan zigor kolektibo lazkarriak aplikatzen zaizkiolarik. Hego-Afrikako *apartheide*aren biktima diren beltzen pareko kontsideratzen dira. Saddam Hussein eskaintzen dizkioten txaloak injustiziazko hainbat urteren eta okupazioaren aurkako hiru urteko *intifadaz* gero ere inolako irtenbide politikorik ez ikusteak damaien inpotentzia eta amorruaren islada dira. Herri batek, zeinahi den ere, ezin dezake horrelako laidorik onar.

HIRUGARREN MUNDUAREN SUMINDURA

Hamabost edo hogeitau urteren buruan, Golkoko eskualdea ia munduko petrolio-iturri osoaren —%85aren— jabea izango da. Mendebaldeak kezkatu begiratzen dio etorkizun honi. Ezin uka baduela arriskurik urte beltzaren gisa honetako kontzentrazioa hainbaten eskuetan biltzeak.

Munduan bakea nahi bada, bidegabezko eta arriskugarria da gutxiengo pribilegiatu batek bereganatzea petr olioaren ondasuna: munduko populazioaren %22ko gutxiengoak piltzen du petrolio-kontsumoaren %73. Estatu Batuek, hau da, munduko populazioaren %4,8k, munduko petrolio-kontsu-

moaren laurdena berenganatzen dute. Golko aldeko produktioaren kontzentrazioa. Mendebaldearen kontsumo-kontzentrazioa.

Mendebaldeak hainbat *petrolio-shock* jasan ditu, hala nola 1973 eta 1979an. 1959 eta 1960an, nazioarteko petr olio-konpainiek beren aldetik erabaki zuten petrolio gordinaren prezioak murriztea kontsumitzaileei beren salmenta-prezioak batere jaitsi gabe. Beren intrantsigentziak egin zuen 1960an OPEP (Petrolio-Esportatzaileen Herrialdeen Erakunde) eratztea. “Ez bakarrik erosten diguzuen petr olioaren prezioa ezarri egiten diguzue, zioten, baita jadanik egonkortasuna garantizaturik ez duen monetan ordaindu ere. Guk ez ditugu urtero %20an depreziatzen diren dolarrak nahi”. Erosten zaien petrolioaren prezioa berek ezarri nahi duten “gaizto” hauek zeuzkaten aurrean mendebaldar herrialdeek.

Zer besterik egiten dugu guk Hirugarren Munduko herrialdeekin? Geure miopiak eta geure eurozentrismoak galerazten digu onartzea geu garela, herrialde industrialduak, Hirugarren Munduari horren prezio baxu lotsagarriak ezartzen dizkiegunak beren kobeari, beren eztainuari, beren kautxuari, beren kafeari, beren kakaoari. Adibiderik berrienetako bat, drogaren arazoari loturik, Kolonbiarena da, kafe-produkt-ore handiarena. Nazioarteko akordio bat burutu zen nolabait kafearen kotizazioa eror ez zedin. 1989ko uztailean iraungitzen zen aipatu akordioa. Washingtonek ez du ezertxo ere egin akordioa berritzeko. Areago, boikotatu egin du. Helburua argi zegoen: zorrez itota dauden herrialde pobreek masiboki produzitzen duten generoa merkeago ordaintzea. Kolonbiako kafe-produktoreek 750 milioi dolar galdu dute. Honezaz aparte, George Bushen Kolonbiako gobernuari 65 milioi dolarreko kontzesioa egiten zion defentsarako eta koka-trafikanteen aurkako burrukarako amerikar materialez horni zedin.

Gure mundu honetan, aberats eta pobreen arteko diferentzia arriskuz ari da areagotzen. Herrialde pobreek beren aberastasun bakarrak —beren lehengaiak— ezin dituzte kontrolatu herrialde aberats industrialduen erruz eta ezin

dituzte beren artean bloke eginez saldu, dituzten gobernuen erruz. Gure mundu honetan, egunero 35.000 haur hiltzen dira goseak eta gabezia, eta hein handi batean, zor digutena ordaintzea eskatzen diegulako da.

Bakea eta nazioarteko ordenua mehatxatzen duena Saddam Hussein baino areago da nazioarteko harremanetan eta nazioarteko merkataritzan justiziaren logikarik eza. Bakea justiziaren egitekoa da.

Euskaratzailea:

JON URRUJULEGI